

גבולות היחידה: במדבר פרק כ"ו

נושא היחידה: מפקד בני ישראל

מספר שיעורים: 2

כותב: אלישבע דניאל

הסבר כללי: נושא פרק כ"ו הוא המפקד בשנת הארבעים ליציאת מצרים, ערב הכניסה לארץ ישראל. המפקד בפרקנו, והשוואתו למפקד בפרק א', מסייעים לנו להבין את מהלך החומש כולו, בכך שהם מדגישים ומבהירים היטב את שני חלקי החומש: עד פרק י"ח - ההכנות והמסע הראשון לכיוון הארץ והעיכובים בדרך, בשנה השנייה ליציאת מצרים; ומפרק כ' - ההכנות והמסע השני בשנת הארבעים - דור חדש לאחר תום העונש. הבנת המפקד כמייצג את המהלך הכללי של הספר, מתבטאת בכינוי שנתנו חז"ל לחומש במדבר: "חומש הפקודים".

לימוד היחידה מכון לשני שיעורים:

1. הבנת עיתוי המפקד במבנה החומש, ומתוך כך טעמי המפקד.
2. פירוט המפקד וההתנחלות.

פתיחה:

הילדים יתבקשו לעקוב אחר קריאת פסוקים א'-ד', כאשר המורה יקרא את פסוק א', ואח"כ "יתבלבל" וימשיך בפסוק ב' בפרק א'. לאחר תיקון וקריאה מפרקנו, נשאל את התלמידים למה "התבלבלנו".

התלמידים יבחינו שהפסוקים בתחילת פרק א' ובתחילת פרק כ"ו דומים.

נציין שאכן בפרקנו, כמו בפרק א', הנושא הוא דומה, ונצטרך לחשוב מהו הנושא ומדוע הוא מופיע פעמיים בחומש במדבר.

עיון בפסוקים:

המורה יקרא את פסוקים א'-ד'. התלמידים יתבקשו לתת כותרת לפסוקים (נושא הקטע: מפקד בני ישראל).

חומש במדבר נקרא בפי חז"ל: "חומש הפקודים", כי המפקדים בהתחלת הספר ובסופו משמעותיים לנושא הספר כולו.

כאן חשוב לעסוק בראייה כוללת של החומש. נפנה את התלמידים לציר הזמן של חומש במדבר (במצגת המצורפת לשיעור זה), ונמקם את שני המפקדים על ציר הזמן - בפרק א' ובפרק כ"ו. משך הזמן בין המפקדים: 38 שנה. הסיבה לדחיית הכניסה לארץ: פרשת המרגלים.

בפרקנו, לאחר ארבעים שנה, דור חדש עומד להיכנס לארץ, ולשם כך פוקד משה את יוצאי הצבא, כי בכניסתם לארץ, הם יכבשו אותה במלחמה.

כדי להבין זאת, נשווה את הציווי למפקד בפרק א' לציווי בפרק כ"ו.

עבודה עצמית: חלק מהתלמידים ימלאו את הטור בטבלה המתייחס לפרק א', וחלק מהתלמידים ימלאו הטור בטבלה ביחס לפרק כ"ו.

פרק א' פסוקים א'-ט"ז	פרק כ"ו פסוקים א'-ד'	
		מקום חניית בני ישראל
		מתי פקדו אותם
		מי נצטווה לפקוד את העם
		לשון הציווי
		מאיזה גיל

לאחר מכן, יראו את הדומה והשונה. ההבדלים יבהירו שיש דור חדש, כי דור יוצאי מצרים נענש על חטא המרגלים ומת במדבר, ורק כעבור 38 שנה, זוכים בניהם להיכנס לארץ. הנשים, שלא חטאו בחטא המרגלים, לא נענשו, ונכנסו לארץ.

פסוק א' רומז להסבר נוסף מדוע דווקא עכשיו מצטווה משה למנות את העם.

לימוד רש"י על פסוק א': "ויהי אחרי המגפה"

משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מניין הנותרות. דבר אחר: כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסרו לו במניין. עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו, מחזירים במניין:

הילדים יתבקשו להציע את חלוקת דברי רש"י לשני חלקים, במטרה לזהות שיש שני פירושים. מזכיר את משמעות הביטוי "דבר אחר" בדברי רש"י.

לאחר שנשים לב לכך שיש כאן שני פירושים, נשאל את התלמידים מהו הפירוש הראשון ברש"י. נשים לב שרש"י מביא משל כדי להסביר את מטרת המפקד.

נסביר את המשל ואת הנמשל.

התלמידים יחזרו לפסוק, וינסו למצוא בו על מה מבסס רש"י הסבר זה למפקד. (תחילת הפסוק: "ויהי אחרי המגפה" רומזת לנו שבגלל המגפה, מבקש ה' למנות את ישראל.)

לימוד המושג: "פסקא באמצע פסוק" – בספר התורה ישנו רווח עד סוף השורה. הרווח מסומן בחומש באות פ'.

הסבר הפירוש השני: לקראת מותו של משה, כאדם שמחזיר את הצאן לבעליו לאחר שסיים להשגיח עליו.

נשאל את התלמידים: האם רש"י שאל שאלה בפירוש?

נציין שאמנם לא מופיעה שאלה ברש"י, אך רש"י שדרכו לקצר ולתמצת, כבר עונה על השאלה.

על איזו שאלה עונה רש"י בפירושים אלו? התלמידים יבחינו כי ישנה שאלה משותפת לשני הפירושים, והיא: מדוע נצטוו משה לפקוד את העם?

מה המשותף לשני הפירושים? הדאגה לעם ישראל.

עיון בפרטי במפקד:

עבודה בזוגות: השוואה בין מספר האנשים בעת המפקד בפרק א', למפקד בפרקנו (אחד מהתלמידים יפתח בפרק א', וחברו - בפרקנו, ויחד הם ימלאו את טבלת השוואה המצורפת).

עיון בפסוקים נ"ב-ס"ה:

בפסוקים אלו מסופר כיצד נעשתה חלוקת הנחלות של כל שבט ומשפחה בארץ.

חלוקת הנחלות היא על פי הגורל. כדאי להיעזר ברש"י לפסוק נ"ד.

לשבט שהיה מרובה באוכלוסין, נתנו חלק גדול, ואף על פי שלא היו החלקים שווים, שהרי הכול לפי ריבוי השבט חילקו החלקים, לא עשו זאת אלא ע"י גורל, והגורל היה על פי רוח הקודש, כמו שמפורש בבבא בתרא (קכ"ב א'): אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים, ואומר ברוח הקודש אם שבט פלוני עולה, תחום פלוני עולה עמו. והשבטים היו כתובים בי"ב פתקין, וי"ב גבולים בי"ב פתקין, ובללום בקלפי והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שני פתקין, עולה בידו פתק של שם שבטו, ופתק של גבול המפורש לו, והגורל עצמו היה צווח ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני, לשבט פלוני, שנאמר על פי הגורל, ולא נתחלקה הארץ במידה, לפי שיש גבול משובח מחברו, אלא בשומא, בית כור רע כנגד בית סאה טוב, הכל לפי הדמים:

נסביר את דברי רש"י, ונוכל להמחזיז אותם בכיתה. אפשר להביא קופסה גדולה ופתקים שונים, וכל תלמיד יבוא וייקח פתק ויראה איזה חלק עלה בגורלו.

נראה לתלמידים את מפת חלוקת הנחלות (מצורפת בפרק ההרחבות).

פקודי הלוויים: מדוע הלוויים לא נמנים עם שאר השבטים? יש למצוא את התשובה בפסוקים (פסוק ס"ב: "כי לא ניתן להם נחלה").

פסוק זה מוסיף לנו הסבר וטעם נוסף למפקד: ציווי המפקד קשור להתנחלות. בפסוק נ"ג הסמוך למפקד, נאמר: "לאלה תחלק הארץ" – המפקד הוא לצורך חלוקת הנחלות.

סיום הפרק: הפסוקים האחרונים סוגרים את הרעיון המרכזי: המפקד בערבות מואב הוא מפקד של דור חדש בשנת הארבעים, והאנשים הנפקדים אינם אותם אנשים מהמפקד במדבר סיני. זהו דור העומד להיכנס לארץ, והמפקד מכין אותו לכך.

כדאי להציע לתלמידים להיזכר בסיבה שבגללה כלב ויהושע נותרו מדור המדבר ויזכו להיכנס לארץ.

הצעות להמחשה:

א. תרשים כללי של מהלך חומש במדבר, בפלקט בכיתה או במצגת.

ב. מצגת – צילום של העמוד בספר תורה, להבנת המושג "פסקא באמצע פסוק". כדאי להוסיף את מקום האות פ' מהחומש..

ג. המחזה של חלוקת הנחלות בגורל.

ד. הכנת קופסה עם פתקים של אזורים/ערים בארץ, כשכל תלמיד לוקח פתק מתוך הקופסה.

לאחר מכן, נכין מפת ארץ ישראל גדולה, וכל אחד יכתוב את שמו ויקשט את החלק שעלה לו בגורל.

מסרים והפנמה:

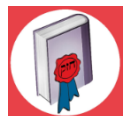
- מפקד העם מבטא את אחריות משה כלפי העם, וכן בדברי רש"י. אנו צריכים ללמוד מכך לקחת אחריות אם אנחנו מתבקשים לשמור על ילדים. נבקש מהתלמידים לספר על דוגמה מחייהם שבה הם לקחו אחריות על ילדים ומסרו לאחר מכן דין וחשבון.
- "לכתך אחרי במדבר" ארבעים שנה - נאמנות עם ישראל ואהבת ה'. חטא לשון הרע והוצאת דיבה על ארץ ישראל חמור עד כדי שגרם למשבר גדול כל כך, שכל הדור הקודם היה צריך למות וכל העם חיכה ארבעים שנה עד שזכה להיכנס לארץ.

מבט שלם:

בתחילת חומש במדבר, כשהיו בני ישראל ליד הר סיני בשנה השנייה ליציאת מצרים, נצטוו משה ואהרון לפקוד את העם. מאחר שבני ישראל חטאו ולא נכנסו לארץ, הם התעכבו ארבעים שנה במדבר עד שמת כל הדור החוטא. בפרק כ"ו, בשנת הארבעים, אהרון הכהן כבר מת, ולכן מצטרף אלעזר בנו למשה במפקד של העם.

סיכום:

למדנו שלושה טעמים לציווי על המפקד:

א. מפקד הצבא לקראת הכניסה לארץ

ב. הדאגה לעם ישראל לאחר המגפה (רש"י).

ג. "לאלה תחלק הארץ" – המפקד לקראת חלוקת הנחלות. גם טעם זה קשור לכך שהפרק עוסק בשנת הארבעים, ערב הכניסה לארץ. אך בעוד שטעם א' עוסק בכיבוש, הרי שפסוק זה עוסק בהתנחלות.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

הנצי"ב בפירושו "העמק דבר", בפתיחה לחומש במדבר, מסביר את ההבדל בין המפקד הראשון ותקופתו - הנהגה נסית וגלויה המתאימה למסע במדבר, לבין המפקד השני ותקופתו - הנהגה טבעית, המתאימה לבני ישראל בכניסתם לארץ.

[קישור להקדמת הנצי"ב מאתר hebrewbooks](http://hebrewbooks.org).

לימוד המושג: "פסקא באמצע פסוק" – באמצע פסוק א' מופיעה בחומשים האות פ'. משמעותה: רווח בספר תורה עד סוף השורה. רווח זה מופיע פעמים רבות. התלמידים יחפשו את האות פ' כמציינת רווח במקומות אחרים בחומש. בפסוק שלנו, המיוחד הוא שהפסקא – הרווח – מופיע באמצע פסוק.

